

מסכת אבות- פרק חמישי

משנה י'

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם. הַאֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי וְשַׁלְךָ שְׁלָךְ, זֶה מֵדָה בִּינוּנִית. וַיֵּשׁ אֹמְרִים, זֶה מִדַּת סְדוּם. שְׁלִי שְׁלָךְ וְשַׁלְךָ שְׁלִי, עִם הָאָרֶץ. שְׁלִי שְׁלָךְ וְשַׁלְךָ שְׁלָךְ, חֲסִיד. שְׁלִי שְׁלִי וְשַׁלְךָ שְׁלִי, רָשָׁע:

תפארת ישראל /יכין/ על מסכת אבות פרק ה משנה י'

ארבע מדות באדם - לאו בצדקה קמירי, שחייב בה, רק במו"מ ובגמ"ח איש לרעהו בטרחת הגוף ובסיוע ממון: **האומר שלי שלי ושלך שלך** - אינו רוצה ליהנות מאחרים ולא להנות לאחרים: **זו מדה בינונית** - אינו לא חסיד ולא רשע: **זו מדת סדום** - שאע"ג שמשווה רעהו לעצמו, כמ"ש ואהבת לרעך כמוך, עכ"פ ע"י התנהגות שלו, תתבטל האהבה שבין אדם לחבירו, כבסדום שמנעו רגל אורחים מביניהן, אף שידעו שימדדו להם במדינתם כמדתם, ויצאו מרעה אל רעה להתאכזר גם על עניים: **ושלי שלך ושלך שלי** - בתנאי זה אוותר לך לפעמים ע"מ שתוותר לי מכחך כשאצטרך לך: **עם הארץ** - ר"ל כך דרך רוב בנ"א יושבי הארץ הפשוטים, ליישוב העולם, אבל מדת התורה היא לבלי להקפיד בכך: שלי שלך ושלך שלך **חסיד** - שעושה לפנים משורת הדין מוותר משפטיו ומדקדק בחיוביו: **שלי שלי ושלך שלי** - שממאן לגמול חסד בגופו וממונו לאחרים, וכשמצטרך, רוצה שייטיבו אחרים עמו: רשע - דוודאי כשתזדמן לו טובתו אפי' ברעת אחרים, ג"כ אינו נמנע וכ"ש שלא ייטיב לאדם אפי' אם לא יפסיד עי"ז משלו דבר:

משנה י"א

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדַעוֹת. נוֹחַ לְכַעֵס וְנוֹחַ לְרַצוֹת, יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהַפְסְדוֹ, קָשָׁה לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרַצוֹת, יֵצֵא הַפְסְדוֹ בְּשְׂכָרוֹ קָשָׁה לְכַעֵס וְנוֹחַ לְרַצוֹת חֲסִיד. נוֹחַ לְכַעֵס וְקָשָׁה לְרַצוֹת רָשָׁע:

תפארת ישראל /יכין/ על מסכת אבות פרק ה משנה יא

נוח לכעוס ונוח לרצות - שעל כל דבר קטן יתקצף, אבל נוח להתפייס מאחרים או מעצמו: יצא שכרו בהפסדו - הפסידו מרובה משכרו, שע"י קלות דעתו רוב מעשיו מקולקלין: קשה לכעוס וקשה לרצות - שאינו כועס רק כשרואה שהרעה שיעשה לו הלה גדולה, ולכן ג"כ אינו מתפייס לו מהר: בשכרו - ר"ל נקי הוא מהפסידו שמזיק לגופו ונפשו ע"י הכעס, גם מה שמפסיד ע"י שאינו מעביר על מדותיו, מדהיו מעבירין לו עי"ז על כל פשעיו [כר"ה י"ז א], ובכל זה הפסדו בטל במעוטו ברוב שכרו, מדאינו כועס רק לפרקים רחוקים, וגם ע"י שדעתו מיושבת רוב מעשיו מתוקנים: קשה לכעוס וכו' חסיד - אבל שלא יכעס כלל, א"א בשום אדם: נוח לכעוס וקשה לרצות רשע - נכון הוא אדם כזה להרשיע נגד ה' ובני אדם, מדיש לו ב' סבות גדולות לחטוא על ידיהן, דהיינו, קלות הדעת, ולעמוד על דעתו:

תוי"ט על מסכת אבות פרק ה משנה יא

נוח לכעוס וכו' - רשע. דאמר מר (ברכות דף כ"ט) לא תרתח ולא תחטא. רש"י. ודרך חיים מפרש כי הא דאמרינן בפ"ג דנדרים (דף כ"ב) אמר רב נחמן כל אדם הכועס בידוע שעונותיו מרובין שנאמר (משלי כ"ט) איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע:

ספר דרך חיים - פרק ה משנה יא / מהר"ל

ודע לך כי תמצא שיש בני אדם קשים בטבע ומפני הקושי שלהם אינם נוחים לכעוס ואינם נוחים לרצות מפני קושיים. ויש בני אדם שהם רכים בטבע בכל והם נוחים לכעוס ונוחים לרצות. כלל הדבר או שהוא קשה בכל או שהוא רך בכל, ואין הטבע נותן שיהיה נוח לכעוס ויהיה קשה לרצות שיהיה בו מן שתי המדות שזה אינו וכו'.

ולפיכך אמר קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד דודאי כיון שהוא קשה לכעוס טבעו קשה ומפני כך קשה לכעוס, ומה שהוא נוח לרצות בזה בודאי שהוא אוהב הבריות ולכך הוא נוח לרצות ומתגבר על טבעו, או איפכא שהוא בטבע רך ולכך הוא נוח לרצות ומה שהוא קשה לכעוס אין זה רק שגובר על טבעו שלא יכעוס על הבריות מפני אהבת הבריות וחס על כבוד הבריות ולכך הוא חסיד בודאי.

וכן אם הוא נוח לכעוס וקשה לרצות בודאי או שטבעו בודאי רך ולכך הוא נוח לכעוס ואם כן למה אינו נוח לרצות, אלא שהוא שונא הבריות ולכך אינו נוח להם לרצות מפני רשעתו, או איפכא שהוא קשה בטבע ולפיכך הוא קשה לרצות ואם כן למה אינו קשה לכעוס רק מפני שהוא שונא את הבריות ולכך הוא נוח לכעוס ולכך הוא רשע:

ואמנם יש לפרש מה שאמר כאן נוח לכעוס וקשה לרצות שהוא רשע, וכן מה שאמר קשה לכעוס ונוח לרצות הוא חסיד כמשמעו וכדאמרין בפרק ד' דנדרים (כ"ב, ב') אמר רב נחמן כל אדם הכועס בידוע שעונותיו מרובין שנאמר איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע ע"כ הגמרא, הרי לך כי מי שהוא נוח לכעוס הוא רב פשע כמו שאמר הכתוב. ובודאי דבר זה יש לו טעם מופלג בחכמה מאוד, כי כל כעס היא יציאה מן השווי בתגבורת כאשר הוא בעל כעס וחמה שהוא יוצא מן השעור הראוי, ודבר זה הוא מורה על פשע וחטא, כי האדם אשר הוא בעל זכיות אינו יוצא מן השווי ואדרבא הוא נשאר בשווי כמו שנקרא צדיק וישר שהוא נשאר על היושר השווה מבלי שהוא יוצא מן היושר הגמור, וזה שהוא בעל חמה רב פשע יוצא ברגזנותו מן היושר והשווי בודאי הוא בעל פשע שבעל פשע הוא יוצא מן היושר ומן השווי. ומפני זה אמר בכאן מי שנח לכעוס וקשה לרצות הרי הוא קרוב אל הכעס ואל החימה ולהיות עומד בחימה ובכעס וזהו יציאה מן השווי והיושר, ולהפך ג"כ אם הוא קשה לכעוס ונוח לרצות בודאי אדם כזה בעל שווי ובעל יושר הוא ולכך קשה שיצא מן השווי, ואם הוא יוצא נוח לחזור אל השווי שהוא מקומו שהוא איש צדיק וישר כי הכעס היא יציאה בתגבורת החימה מן השווי ודבר זה מבואר: